

ורב ראמינים

עלון שבועי מבית 'בני אמונים'

328

פרשת אחרי מות קדושים

תש"פ

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפילה בפרשה

מיתת הצדיקים משפיעה על הדורות הבאים

"וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן" (טז א)

בוורר הקדוש בפרשתנו (טז א) הובא שתיקנו לקרוא פרשה זו ביום הכיפורים כדי שיצטערו השומעים על פטירת נדב ואביהוא, ובכך יתכפרו עוונותיהם. שכן כלל הוא בידו שכל המצטער ומוריד דמעות על מיתתם של צדיקים, מכריז עליו הקדוש ברוך הוא (ישעיה ו ז): "וְסָר עֹנֶגְךָ וְחִטָּאתְךָ תִּכָּפֵר", ולא עוד אלא שמובטח לו שלא ימותו בניו בחייו.

יש להבין: הלוא שנים רבות חלפו מאז פטירת נדב ואביהוא, ובמהלכן עברו על עמנו מאורעות וצרות אין ספור, מדוע עדיין יש ענין שנצטער ונוריד דמעות על הסתלקותם?

ביאר הרב מפוניבז' רבי יוסף שלמה כהנמן:

פטירתם של נדב ואביהוא השפיעה על כל הדורות שאחריהם. שכן מעלתם הייתה כה גדולה, עד שהעיד עליהם משה (ויק"ד יב ב) שהיו גדולים ממנו ומאחריו אביהם, ולו היו נותרים בחיים בוודאי היו מאצילים מהודם על בני דור המדבר ומרוממים אותם עד למאוד. ואילו ידידת הדורות שהחלה מאז וממשיכה עד ימינו הייתה מתחילה מדור מרומם יותר, בוודאי אף אנו היינו כיום במדרגה גבוהה הרבה יותר, וכיצד לא נבכה על פטירתם?!

'דברי ישועה נחמה' עמ' רי

ברכת 'הגומל' לכהן הגדול

"וַיִּדְבֹר אֶל אֶהֱרֹן אַחֲרָיִךְ וְאֵל יָבָא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ... וְלֹא יָמוּת" (טז ב)

"כשנכנס הכהן לפני ולפנים... זכה - נכנס שם בשלום ויוצא בשלום, לא זכה - מבין שני הכרובים יוצא להב וישרף וימות בפנים" (זהר חדש בראשית כד ב).

הראשון לציון רבי אליעזר נחום, בעל 'חזון נחום' על המשניות ורבו של החיד"א, זן בשאלה האם לאחר שזכה הכהן הגדול לצאת בשלום מקודש הקודשים ביום הכיפורים היה עליו לברך על כך 'הגומל'?

השיבו רבי יצחק זרחיה אזולאי אבי החיד"א: ברכת 'הגומל' נתקנה למי שהיה מצוי במקום סכנה וניצל. את מקום השראת השכינה בוודאי לא ניתן לכנות 'מקום סכנה', ויצאת הכהן ממנו בשלום אינה תלויה אלא בו, אם כשר הוא אם לאו. על כן אין לו לברך על כך הגומל.

'מחזיק ברכה' [לחיד"א] א"ח רט א-ב

אסור 'להתרגל' בעבודת ה'

"וְאֵל יָבָא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ" (טז ב)

דרש רבי חיים שמואלביץ ראש ישיבת מיר:

'חברים כל ישראל ונאמר אמן'

"וְאֶהֱבָה לְרֵעֵךְ כַּמֶּוֹךְ אֲנִי ה'" (יט יח)

על דרך מיוחדת לקיום מצוות 'ואהבת לרעך כמוך' לימד המהר"ם שיק:

בברכות רבות אנו מודים על טובה אישית שעשה עימנו הבורא ברוחניות או בגשמיות, וכפי שמצינו שחלקן נתקנו בלשון יחיד: 'שלא עשני גוי', 'שעשה לי כל צרכי', נמצא אפוא שהעונה אמן אחר ברכת חברו, הרי הוא משתתף בשמחתו על הטובה שגמל עימו הבורא. השתתפות זו מרבה את האהבה בינו לבין חברו, ונמצא שהוא מקיים בכך 'ואהבת לרעך כמוך'.

לכך רמזו חכמים באומרם (שבת קט ב): 'כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן', 'העונה אמן בכל כחו' - באופן ששמחתו בטובת חברו ממלאת את כל ישותו, גורם לו הדבר להוסיף ולהקפיד עוד יותר על קיום המצוות שבין אדם לחברו. מתוך כך מתרבות זכויותיו, ונפתחים בפניו 'שערי גן עדן'.

ביסוד זה פירש ה'תפארת שלמה' את מאמר חכמים (ברכות נג ב): "גדול העונה אמן יותר מן המברך". המברך מודה על הנאתו האישית, ואילו העונה אמן מודה על טובת חברו, וזוהי ההודאה המשובחת ביותר. כפי שאמר דוד המלך בתהילים (קז א): "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", כלומר עיקר ההודאה לה' היא על כך שמטיב לעולם כולו.

'דרשות מהר"ם שיק' דרוש קמ"ד - נצבים: 'תפארת שלמה' שער התפילה על פי האמור ניתן להוסיף ולהסביר: המקפיד לפני התפילה לענות אמן אחר חברו המודה על טובותיו בברכות השחר, הרי הוא מקיים בכך את דברי האר"י הקדוש (הובאו במג"א ריש סי' מז) שעל האדם לקבל על עצמו קודם התפילה את מצוות: 'ואהבת לרעך כמוך'.

אחת מן הדרכים המובילות את האדם לשלמות בעבודת הבורא היא ההישמרות מן ההרגל. עבודת ה' צריכה להיעשות תמיד מתוך חיות והתבוננות מתמדת, ואילו השגרה וההרגל מכבים כל רגש של קדושה והתרוממות. וכפי שכבר הזהיר על כך הנביא (ישעיה כט ג): "זען פי נגש הָעַם הָאֵלֶּה בְּפִי וּבְשִׁפְתָיו כְּפָדוּי וְלִבּוֹ רַחֵק מִמֶּנִּי וְתָהִי יָרְאָתָם אֹתִי מִצֹּת אֲנָשִׁים מְלֻמָּה".

ליסוד זה רמז הכתוב שלפנינו: 'ואל יבא בכל עת אל הקדש', וכפי שפירש רש"י: 'ולפי שלגיו שכינתו שם יזהר שלא ירגיל לבא'. כלומר, חששה התורה שאם יתרגל הכהן להיכנס בתמידות למקדש יקהה הדבר בליבו את רגשות הקדושה שעליו לחוש בשעותיו במקום

הקדוש, על כן ציוותה עליו: "ואל יבא בכל עת..."

על הרבי בעל 'דברי יואל' מסאטמר מסופר: באחת משמחות הנישואין שבהן השתתף ביקש ה'בדחן' את רשותו לחקותו בפני הציבור כדי להרבות בשמחת חתן וכלה. הרבי בענותו השיב בחיוב, וה'בדחן' החל מיד לחקות את תפילתו של הרבי כי כשרונו הטובה עליו. לפתע הבחין לחרדתו כי הרבי החל למרר בכי. לתומו סבר כי הרחקיק לכת ופגע בקדוש, על כן ירד מייד מהבמה ופנה לחלות את פני הרבי ולבקש את סליחתו, תוך שהוא ממלמל: "והלוא קיבלתי רשות..."

אולם הרבי הרגיזו כי אל לו לחשוש; "איני בוכה משום שפגעת בי, אלא מפני שבראותי כיצד מחקה אתה את תנועותי בתפילה ובעבודת ה' באופן כה מדויק, עלה בליבי החשש - שמא אף אני מחקה את עצמי...? אולי מתוך שהורגלתי משכבר הימים בתפילה, שוב אינני עובד את ה' מתוך התחדשות יומיומית, אלא כחקין העושה זאת מן השפה ולחוץ - על כך ראוי שאבכה".

'שיחות מוסר' תשל"א מאמר סו; 'לקח טוב' חיים של תורה ח"ב מאמר נד

הזכרת תואר כבוד בתפילה על חולה

"אִישׁ אָמֵן וְאָבִיו תִּירָאוּ" (יט ג)

"מדיני המורא הוא שלא יזכיר את הוריו בשמם, אלא אומר: 'אבא מְרִי' [אבי אדוני]" (רמב"ם מדרים ו ג). ואולם כתב בעל 'ספר חסידים' (סי' תת) שכאשר מתפלל הבן על הוריו החולים לא יאמר "אבא מְרִי", לפי שאין ראוי לאדם להתבטא ביראה כלפי בשר ודם, בעודו עומד לפני מלך העולם בתפילה. לפיכך תמהו רבים: כיצד אנו מבקשים בסיום ברכת המזון: "הרחמן הוא יברך את אבי מורי... ואת אמי מורתי...?"

כמה תשובות מצאנו לשאלה זו:

א. רבי ישראל חיים פרידמן רבה של ראחוב פירש: האיסור להזכיר תואר לאביו הוא רק בתפילה שמזכירים בה את שם ה', ולא בתפילה כמו בקשת 'הרחמן', שבה אין מזכירים את שם ה'.

ב. עוד פירש רבי שמואל הומינר: בתפילה שבה פונים לקדוש ברוך הוא בלשון נוכח יש להקפיד שלא להזכיר את אביו בתארים, אולם בתפילת 'הרחמן' הנאמרת בלשון נסתור אין להקפיד על כך.

ג. רבי ראובן מרגליות ביאר: איסור זה נאמר דווקא על תפילה הנאמרת בעת שהורע מזלו של אביו, כגון שחלה. אולם בתפילה כ'הרחמן' שמבקשים בה על המשך הצלתו אין להקפיד.

'לקוטי מהר"ח' ברכת המזון; 'עבד המלך'; הגש"פ 'באר מרים' [לר"ר מרגליות] ברכת המזון

גם בתוך הצער והכאב, זוכים אנו לראות כל העת ניסים גדולים. כולנו מצפים לצאת מן המיצר ולראות רק ניסים וישועות. מאמינים אנו בכל לב כי 'ישועת ה' כהרף עין', ומחכים לה בכלילון עיניים.

אחים יקרים! ההקפדה על עניית אמן היא סגולה בדוקה מאין כמותה לזכות לניסים, שכן כתב המגיד מקו'ניץ ('נר ישראל' כוונת חנוכה ד"ה ועושים):

'בסדר האל"ף בי"ת, האותיות שאחר א.מ.ן הן ב.ג.ס - ללמדך שאחרי אמן נמשך הנס.'

נקפיד על עניית אמן, בכל בית נאמן בישראל, ונזכה כולנו לצאת מצרה לרווחה, מאפלה לאורה, השתא בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן.

✡ 'בני אמונים' - אמן ככוונה לכל ברכה. ✡

ברכת המזון - בקשות 'הרחמן' (יא)

מלכות בית דוד וימות המשיח

לבקשת "הרחמן" הוא יזכנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא, אנו מסמיכים פסוק מדבריו של דוד המלך עליו השלום (שמואל ב' כב נא; תהלים יח נא): "מְגִדּוֹל יְשׁוּעוֹת מְלָכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לְמִשְׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזֶרְעוֹ עַד עוֹלָם". בפסוק זה מבקש דוד המלך שכשם שה' הגדיל חסדו וישועתו עליו [למשיחו] זהו דוד עצמו שנמשח בקרן השמן, וכיוון יעשה חסד לו ולזרעו עד עולם (רד"ק). וכיוון שעתידיה מלכות בית דוד לשוב לגדולתה בימות המשיח, הסמיכו פסוק זה להרחמן הוא יזכנו לימות המשיח" (רי"ב בר יקר).

'מגדיל' ו'מגדול' בחול ובשבת

בשונה מהאופן שהוזכרה תיבת 'מגדול' בפסוק זה בספר שמואל - בחולם, היא הוזכרה בספר תהילים בחיריק מלא - 'מגדיל'. בסדר ברכות המזון שבידינו שולבו שתי הגרסאות; בימות החול אנו אומרים 'מגדיל' כבספר תהילים, ואילו בימים שיש בהם מוסף אומרים 'מגדול' כבספר שמואל. יש שנתנו סימן לדבר מלשון הפסוק (שעיהו א יא): "חדש ושבת קרא מקרא", רמז לכך שבשבת וראשי חודשים יש לקרוא 'מגדול' כלשון הכתוב בספר שמואל שהוא אחד מספרי המקרא, ולא 'מגדיל' כנאמר בתהילים שהוא ספר מן הכתובים ('מטה משה' עמוד העבודה ס' שמא).

את ההבדל בין 'מגדיל' ל'מגדול' ביארו חכמים במדרש (שוחר טוב ח'): "כתוב אחד אומר: 'מגדול' וכתוב אחד אומר: 'מגדיל'; רבי יודן אומר: לפי שאין הגאולה באה על אומה זו בבת אחת, אלא קימעה קימעה. ומהו 'מגדיל'? לפי שהיא מתגדלת והולכת לפני ישראל - עכשיו הן שריון בצרות גדולות, וכשתבוא הגאולה בבת אחת אינן יכולין לסבול ישועה גדולה, לפי שהיא באה בצרות גדולות. לפיכך היא באה קימעה קימעה ומתגדלת והולכת לפניו.

לפיכך משולה הגאולה כשחר, שנאמר: 'אז יבקע כשחר אור' (שעיה נח ח), ולמה נמשלה כשחר? שאין לך אפילה גדולה יותר מאותה שעה הסמוכה לשחר, ואם יעלה גלגל חמה באותה שעה שהבריות ישינן, היו כל הבריות נלכדין. אלא עמוד השחר עולה ומאיר לעולם תחלה, ואחר כך גלגל חמה עולה ומאיר, ואין הבריות נלכדין... ומהו 'מגדול'? שנעשה להם מלך המשיח כמגדל, וכן הוא אומר (משלי יח ט): 'מגדל עז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב'."

על פי זה ביאר בסידור 'אוצר התפילות' (עיון תפילה) את ההבדל בין שבת לחול: בשבת שהיא מעין עולם הבא, אומרים 'מגדול' על שם ימות המשיח, ואילו בימות החול שבהם אנו טרודים במלאכתנו והם בבחינת הגלות, אנו אומרים 'מגדיל', כתפילה לקדוש ברוך הוא שיגדיל עלינו את ישועת מלך המשיח.

עוד ביאר האבודרהם: תיבת 'מגדיל' נאמרה בספר תהילים, טרם היה דוד למלך על ישראל, ואילו תיבת 'מגדול' נאמרה בספר שמואל, לאחר שכבר נמשח למלך על ישראל. על כן בשבת אנו מזכירים 'מגדול', כי גם יום השבת הוא כ'מלך' על כל ימות השבוע.

בשבת מתפללים בנוסח הנביאים

רבי ישעיה ברלין הביא לכך הסבר נוסף בשם אביו, על פי דברי המשנה (שבת קטו א, ע"פ רש"י שם בשם רבנו הלוי) שבשבת לא היו קוראים בכתובים מפני שהם מושכין את הלב. חששו חכמים שאם יקראו בהם לא יבואו לדרשה בבית המדרש, ואולם בספרי נביאים מותר לקרוא. על פי זה אפשר לבאר שבשבת שאין קוראים בכתובים העדיפו לקבוע בברכת המזון בנוסח 'מגדול' שהובא בנביאים (נימוקי הגר"ב, מובא בסוף סידור 'אוצר התפילות' ח"ב).

בספר 'מקור התפלות' (מישקולץ תרצ"ה, דף מג) כתב טעם נוסף לכך שבשבת אומרים 'מגדול' - כדי להזכיר את גודל הביטחון שהיה לישראל בעת קריעת ים סוף, כאשר ציווה הקדוש ברוך הוא לחנות: "בין מגדול ובין הים" (שמות יד כ). כיוון שקריעת הים אירעה ביום השבת (ראה שם שהביא כן בשם סדר עולם), אנו מזכירים 'מגדול' ביום השבת.

מעלת סיפורי צדיקים

הרה"ק רבי שלומק'ה מזוועהיל אמר בשם הרה"ק רבי ישראל מרז'ין, שכך יש לדרוש פסוק זה: "מגדיל ישועות מלכו" - על ידי הצדיקים המכונים 'מלכים' (גיטין סב א), 'מגדיל' הקדוש ברוך הוא ישועות על כלל ישראל. ויתרה מזאת: "ועושה חסד למשיחו", 'משיחו' בשי"ן שמאלית, מלשון שיחה. שמי שמשיח במעשי הצדיקים ולומד מהם, זוכה שיגדיל הקדוש ברוך הוא חסדו עליו ('אוצרות גאונים וצדיקי הדורות' ברהמ"ז).

סיום הבקשות בבקשה על השלום

בסיום כל הבקשות אנו מוסיפים בקשה מיוחדת על השלום: "עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן". ביאר האבודרהם: בברכות שבפרשת בחוקתי נאמר: "ונתתי שלום גשמיכם בעתם" ואחר כך: "ונתתי שלום בארץ". ואמרו על כך חז"ל (ספרא בחוקתי א א) שאין כל הברכות מועילות בלא השלום, שהשלום שקול כנגד הכול, לפיכך אנו חותמים את ברכת המזון בשלום.

בדומה לכך ביאר ב'מטה משה' (ח"ב שוב) ע"פ דברי רש"י על הפסוק (ויקרא כו ו): "ונתתי שלום בארץ" - "שמא תאמרו: הרי מאכל הרי משתה, אם אין שלום אין כלום...", ולפיכך הסמיכו לברכה על המזון בקשה על השלום.

על מה זאת עשה ה' לנו

קיץ תשל"ט. השמועה הקשה עשתה לה כנפיים והחרידה את הלבבות. אסון נורא פקד את קהילת קודש צאנו המפוארת. רבי אהרן ק., אברך חשוב יקר ואציל נפש, ירא שמיים ותלמיד חכם, ממקורביו ומהחוסים בצילו של הרבי מצאנו בעל השפע חיים' צוק"ל נפטר באופן טרגי.

רבי אהרן קיפה את חייו בתאונת דרכים מחרידה שהתרחשה בעיירת מגוריו של הרבי, יוניון סיטי שבניו ג'רזי, והוא בדמי ימיו. מותיר אחריו אלמנה ויתומים רבים. דבר פטירתו היכה בהלם את מאות חבריו וידידיו, שעייסם היה קשור בעבותות של אהבה, ואת קהל חסידי צאנו בכל העולם, ועורר את הכול לפשפש במעשיהם ולשוב בתשובה.

במסע ההלוויה קורע הלב השתתפו מאות חסידים, והם מיררו בבכי על האסון הנורא שהתרחש בפתע פתאום. המספידים עוררו את הלבבות, והכול חשו כי עליהם לפשפש במעשיהם ולבדוק בדרכיהם על מה זאת עשה להם אלוקים כך.

בקושי יבש הדיו על מודעות האבל על פטירתו של האברך הצדיק, טרם התאוששו חסידי צאנו מהמהלומה הקשה שניתכה עליהם, וכבר נחתה עליהם בשורה מחרידה נוספת; רבי משה נחמיה ש. נפטר באופן פתאומי.

כרבי אהרן, גם רבי משה נחמיה היה אברך צדיק ותלמיד חכם, גם הוא ממקורביו של הרבי, אהוב ונערץ על כל חבריו וידידיו. גם הוא הותיר אחריו אלמנה ויתומים קטנים, והלבבות מיאנו להאמין.

בעת קשה שכזו התכנס כל אחד מהחסידים אל תוך עצמו. איש לא יכול היה להיוותר שווה נפש מול אסונות כה טרגיים שהתרגשו בזה אחר זה. היה ברור לכולם כי לא מקרה הוא, וכי מן השמיים מבקשים לעוררם. כל אחד ערך את חשבון נפשו ובדק בחדרי ליבו אחר הטעון תיקון.

ומאידך, הכול נשאו עיניהם אל הרבי הקדוש, שאותות הצער והיגון ניכרו על פניו למודות הסבל. אולם למרות כי הכול ציפו למוצא פיו, בחר הרבי להתעטף במעטה של שתיקה ולהצדיק עליו את הדין.

לאורך כל מהלך השבעה ניסו מקורביו של הרבי להציל מפיו ולו מילה אחת על אודות סיבת האסונות הקשים שניתכו עליהם. הם חשו כי מידת הדין מתוחה וכי יש לסתום את הפרצה שבגינה ניתנו עליהם אסונות כה כבדים, אולם, כאמור, לאורך כל שבעת ימי האבל נותר הרבי עטוף בשתיקתו ומיאן לדבר דבר.

שבוע ימים המתינו החסידים בכיליון עיניים למוצא פיו של הרבי. במהלך השבוע הכינו הכול את ליבם והטו שכמם לסבול כל עול אשר ישית עליהם הרבי הקדוש כדי לכפר בעדם ולהסיר מעליהם את מידת הדין.

עם כלות השבעה, כמדי יום חמישי, הצטופפו החסידים סביב שולחנו של הרבי, שעמד להתחיל בשיעור חומש-רש"י כמנהגו מדי שבוע ביום זה, והמתינו לדברי קודשו. בית המדרש היה מלא מפה אל פה. הקהל הרב ישב דרוך ומתוח והמתין לשמוע דברי אלוקים חיים ולדעת את הדרך אשר ילכו בה. באלו מן המעשים עליהם לפשפש ואיזו הנהגה עליהם לתקן כדי שישור חרון האף מעליהם.

"וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו", פתח הרבי חרישית בצייטוט הפסוק משירת האזינו, והמשיך: "ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם; כי דור תהפכת המה בנים לא אמן בס". והוסיף והביא את דרשת חכמים על פסוק זה: "רבי דוסתאי בן יהודה אומר: אל תקרי 'לא אמן בס', אלא: 'לא אמן בס' - שלא היו רוצים לענות אמן".

מילותיו של הרבי היו מדודות, ודבריו חדרו אל מעמקי הלב: "אמן", אמר הרבי, "היא ראשי תיבות: 'אהרן, משה נחמיה'; לא לחינם בא הדבר, אלא כדי ללמדנו כי משום שלא זנהרנו בעניית אמן נענשנו בפטירתם של שני אברכים צדיקים אלו בקיצור ימים ושנים. הבה נתחזק כולנו בעניית אמן בקול רם ובכוונה הראויה, וכך נזכה שיסיר ה' את חרון אפו מעלינו ויותר לא יישמע שוד ושרב בגבולנו".

דברי האדמו"ר עוררו רושם רב באוזני השומעים אשר התחייבו כאיש אחד בלב אחד לתקן ולהתחזק בנושא זה. זמן רב לאחר מכן עדיין ניכר החיוזק בקרב כל בני הקהילה.

שירי למלך' עמ' 712; 'כתר מלוכה' עמ' שעב